

SEMİH GÜMÜŞ

EDEBİYAT VE YENİ ZAMANLARIN KÜLTÜRÜ

ELEŞTİRİ

SEMİH GÜMÜŞ
EDEBİYAT VE
YENİ ZAMANLARIN
KÜLTÜRÜ
ELEŞTİRİNİN SAATI
2007-2012

© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ekim 2013, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3

Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-1895-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

SEMİH GÜMÜŞ
EDEBİYAT VE
YENİ ZAMANLARIN
KÜLTÜRÜ
ELEŞTİRİNİN SAATI
2007-2012

ELEŞTİRİ

Semih Gümüş'ün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Başkaldırı ve Roman, 2008

Eleştirinin Sis Çanı, 2008

Kara Anlatı Yazarı Vüs'at O. Bener, 2008

Öykünün Bahçesi, 2008

Yazarın Yalnızlık Burcu, 2008

Modernizm ve Postmodernizm, 2010

Öykünün Kedi Gözü, 2010

Roman Kitabı, 2011

Yazının Sarkacı Roman, 2011

Çözümleyici Eleştiri, 2012

Yazının ve Tarihin Bilinci, 2012

SEMİH GÜMÜŞ, 1956'da Ankara'da doğdu. 1971'de Ankara Fen Lisesi'ne girdi, 1981'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. İlk yazısı aynı yıl *Yazko Edebiyat* dergisinde yayımlandı. 1981-1985 yılları arasında *Yarın* dergisinin, 1995-2005 yılları arasında *Adam Öykü* dergisinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. 2006 Aralık ayında *Notos* dergisini çıkardı ve şimdilerde bu derginin genel yayın yönetmenliğini yürütüyor. Kendine özgü çözümleyici bir eleştiri anlayışına sahip olan Semih Gümüş'ün 1991'de *Roman Kitabı*, 1994'te *Kara Anlatı Yazarı, Karşılıksız Yazılar, Yazının ve Tarihin Bilinci*, 1996'da Cevdet Kudret Eleştiri Ödülü'nü de alan *Başkaldırı ve Roman*, 1999'da *Öykünün Bahçesi*, 2002'de *Puslu Ada*, 2003'te *Yazının Sarkacı Roman*, 2005'te *Yazarın Yalnızlık Burcu*, 2007'de *Eleştirinin Sis Çanı*, 2010'da *Modernizm ve Postmodernizm ile Öykünün Kedi Gözü*, 2011'de *Roman Kitabı, Yazının Sarkacı Roman*, 2012'de *Çözümleyici Eleştiri ve Yazar Olabilir miyim?* adlı kitapları yayımlandı.

Sevgili arkadaşlarım
Reha, Fügen ve Mustafa'nın anısına,
ilkgençlik yıllarımıza.

İçindekiler

<i>Yarın</i> 'ın Hikâyesini Unutmak Zor	15
Fırtınadan Önce Şark	21
Filmin Sonunda Yazar Var	26
Köklerim Havada	31
Beklenen Yazar Niçin Gelmiyor?	37
Felsefi Şiir	42
Adalet Ağaoğlu Romanını Anlamak	47
Beklenen Yazar Kim?	52
Genç Yazarın Kimlik Endişesi	58
Bazı Kitaplar Niçin Çok Satar	63
Cumhuriyet Edebiyatının Doğuşu	68
Ahmet Oktay, Derinleşme Döneminin Eleştirmeni	73
Yazının Yalnızlığı	77
Yazının Anlaşılabilirliği	82
Asım Bezirci ve Eleştiri	87
Amerikan Edebiyatı	92
Edebiyatın Geleceği	96
Kendini Kurgulayan Edebiyat	100
Binbir Çiçekli Mucize	104
Yazarın Denemeci Olarak Kimliği	109

Görmek ve Yazmak	113
Düşünen Yazarın Yazıları	118
Kemal Tahir Romanının Açmazı	123
Eleştiri Nereye Geldi	127
Küçük Edebiyatın Büyüklüğü	132
Kabuğu Kıran 1950 Kuşağı	137
Kitaplardan Kurtulabilir Miyiz?	142
Yeni Bir Düzyazının İlk Basamakları	147
Edebiyatın Bağımsızlığı	152
Yazının Başlangıç Noktası	157
Neyin Gerçek, Neyin Düş Olduğunu Görmek	162
Dostoyevski'yi Okumak	167
Editörlük Kurum Olmayınca... ..	172
Çeviri, Nasıl Bir Sorun?	177
Calvino'nun Açtığı Sayfa	182
Edebiyat Eğitimi	187
Vazgeçilmez Kitaplar	192
Edebiyatımızın Yakın Geleceği	197
Latin Amerika'nın Öyküsü	202
Cortázar'dan Rulfo'ya Öykünün Büyüsü	207
Borges'in Yeri Yurdu	212
"Okumaya ve Kurmacaya Övgü"	218
Düzyazının Olanakları	224
Konumuz Edebiyat, Çok Satmak Değil	229
Neleri, Nasıl Okumalıyım?	235
Nitelikli Edebiyatın Dolaylarında	240
Bilineni Yetkinleştirmek	245
Edebiyatımız, Bugün	250
Düşünceli Romancının Deneyimi	255

Çok Satmak ya da Satamamak	259
Ne Okumalı, Nasıl Okumalı	264
Roman Üstüne Düşünceler	269
Sanat ve Siyaset	274
Edebiyata Siyasal Sorumluluk Yüklenir mi?	279
Dilin Siyasal Boyutu	284
Kurmacanın İlk Sorunları	289
Edebiyatın Hayatımızdaki Yeri	294
Yeni Biçimlerin Tükenmezliği	299
Şiir ve Eleştiri	304
Yazma Tutkusu ve Sonrası	310
Nasıl Bir Edebiyatımız Var?	315
Zamanın Uzaklaştırdığı Romanlar	320
Yaratıcılık Olarak Edebiyat	325
Edebiyat Olayı	330
Genç Bir Romancıya Mektuplar	335
Bir Dizi Parlak Düşünce	340
Siyaset ve Popülizm	345
Romancının Okumaları	350
Dizin	355

YARIN'IN HİKÂYESİNİ UNUTMAK ZOR

Yaşadığımız günlerin daha neler getirebileceğini tam bilmediğimiz belirsizlikler ortasında, bazen Kızılay'ın çevresindeki sokaklarda, bazen Zafer Çarşısı'nın sağındaki kuytuluga inen merdivenlerin hemen yanındaki kahvede buluşup gizlilikle kotarmaya çalıştığımız dergi, *Yarın*'dı. Hem görünmez adamlar olarak görüşmemiz gerekiyordu, zaman öyleydi, hem de o güne dek birlikte bir dergi çıkarmayı düşünmemiş birkaç arkadaş arasındaki ilk anlaşmanın ilkelerini konuşuyorduk. Bir edebiyat dergisi çıkarmak için kendimize yetmeyeceğimize göre, yanımızda kimleri bulacaktık? Öte yandan, işi kendi başımıza yapmayı düşünmemeliydik de.

O günlerde daha ne ben Akif'in şiirlerinden haberdardım ne de o benim ilk yazımın *Yazko Edebiyat*'ta yayımlandığını biliyordu. 1980'den önce birbirini tanıyan birkaç arkadaş, önce nasıl bir dergi çıkaracağımızı günlerce konuşup sonra derginin tasarımını çalışmaya başladık. Dergi "sanat-edebiyat dergisi" alt başlığını taşıyacak ama elbette daha çok, bir edebiyat dergisi olacaktı. Bizim asıl ilgi alanımız edebiyattı. 1981'de içerde yaşanan ürkütücü koşulların yanında, dışarıda gitgide çoğalan karabasan, hem de politik bir sanat-edebiyat dergisi çıkarmayı neredeyse olanaksızlaştırıyor, çevremizi, Kızı-

lay, Sakarya çevresindeki biracılarda bütün gün edebiyat sohbetleri ettiğimiz, hep yakınlarında olduğumuz şair ve yazar arkadaşlarımız genişletiyordu.

Hızlı düşünüp hızlı adım attık. Ali Cengizkan, Ömer Ateş, Akif Kurtuluş, Taner Gürel ve ben *Yarın*'ın ilk Yazı Kurulu'nda yer alırken, derginin Eylül 1981'de çıkan 1. sayısındaki imzalar, nasıl bir dergi çıkardığımızı şimdi de anlatır: Seferis, Herkül Millas, Şükran Kurdakul, Ali Cengizkan, Özdemir İnce, Akif Kurtuluş, Oscar Niemeyer, A. Mümtaz İdil, Selçuk Demirel, H.M. Enzensberger, Serol Teber, Abdülkadir Budak, Ahmet Erhan, Ömer Ateş, Ahmet Ada, Şükran Farımaz, A. Lunaçarski, Ahmet Günbaş, Alain Bosquet, Taner Gürel. Sıkı bir toplandı. İyi bir başlangıç yapmak için gösterdiğimiz çabanın sonucuydu. Eski ve yeni kuşaktan ilk akla gelen pek çok şair ve yazar *Yarın*'ın içinde, yanında toplandı ve dergi kısa sürede 5 000 dolayında satılmaya başladı. O günlerde birdenbire bu denli yaygınlık kazanmak şaşırtıcı değildi belki ama o güne kadarki en ciddi dergicilik deneyimimizin başındaydık, neyle karşılaşacağımızı kestiremiyorduk. Bir tek şu vardı: 1981'de insanlara ümit veren bir iş, basılı bir dergi vardı ortada; etkili olacağı kuşkusuzdu. Çok geçmeden, dönemin zor koşulları içindeki dik duruşu, *Yarın*'ın hapishanelerden yaklaşık 500 sürekli okur kazanmasını sağladı.

Yarın, onun çevresinde yer alan yazarların koruyup kolladığı bir dergi olurken on yıla yaklaşan uzun bir ömür sürmeyi başardı. İlk sayısındaki, "Sanat ve edebiyatımızda toplumcu gerçekçiliğin genç soluğu" başlıklı çıkış bildirisi o günlerde çok etkili olmuş ama biz de edebiyat anlayışımızı o bildiriyle sınırlamıştık. Düşüncelerimizde epeyce katıydık; çevremizle kurduğumuz ilişkileri sıkı ilkelere bağlamıştık; etkinliği yüzünden dediği dedikçi tutumunu içindeki ve çevresindeki yazar ve şairlere

dayatan bir dergi çıkarıyorduk ve *Yarın* bir dergi olmanın çok ötesinde, aynı anlayıştaki yazarların ve bir grup genç insanın bir arada bulunduğu, yaşadığı bir yerdi.

Neden sonra daha akli başında yazarlar olarak çözümlediğimiz toplumcu gerçekçilik, *Yarın*'ı çıkaranların o günlerdeki siyasal kaygılarının ürünüydü ve bize en geçerli edebiyat anlayışı gibi görünüyordu. Edebiyatı hep bütüncül ve genel olanı, büyük sorunları ilgilendiren bir yaratma biçimi olarak gören toplumcu gerçekçilik, bizim edebiyat beğenilerimizle tam olarak örtüşmüyordu aslında ama siyasal kaygılarımıza sınıksız bağlıydı. Toplumcu gerçekçiliğe bağlanmak *Yarın*'ı kalın bir çizgiye çekmiş oldu. Kendi içimizde uyulması gereken ilkeler belirlemenin yanı sıra, kendi siyasal kaygılarımıza yakın görmediklerimize karşı sert bir muhalefet çizgisi de benimsedik.

Gene de *Yarın*'ın dönemin radikal kararlılığı olarak gördüğü ilgi, edebiyatımızın değerlerini kucaklama konusundaki çabası, çok geniş bir alana yayılan etkinliği ve nitelikli edebiyatı gözünün önünden ayırmama düşüncesi, onu son otuz yılın en önemli dergileri arasına sokmuştur. Birkaç sayı yayımlanabilen dergilerin edebiyat tarihine yazılmış gibi gösterildiği noktada, *Yarın*'ın elbette unutulmaz bir yeri vardır. Ona karşı yapılmış en önemli yanlış, gene kendi içinden gelen, yazarları ve şairleri uzaklaştıran, onu siyasal bir gençlik dergisine dönüştüren çabalardı ki, bir zor oyunuyla gerçekleşen bu dönüşüm, onun dört yılda kazandığı saygınlığın erimesine neden olmuştu. Bu yanlış, o zoru kullananlar da neden sonra anlamıştır elbette.

Aslında *Yarın*'ın asıl önemli yanı, doğruları ve yanlışlarından önce, taşıdığı duygusal yük ve Ankara'da bizim kuşağımızın çevresini kuşattığı, kendini parçası gördüğü, bir şemsiye gibi üstünü örtüp kolladığı bir dergi

oluşudur. Çoğumuz ondan çıktık, birçok genç yazar ilk ürünlerini orada yayımladı. Bazen birbirimizle anlaşamadığımız için yazı kurulunda değişiklikler oldu, bazen geçici küslüklerimiz. Sakarya Caddesi'ndeki biracılarıdaki uzun edebiyat tartışmalarımızın büyüyle geçirdik Ankara yıllarını. Şimdi bu satırları yazarken bile bir daha aynıyla hiçbir zaman yaşayamayacağımız o geçmişin duygusal yükünü koyuyorum önüme.

Yarın'daki anlaşılması zor yazılarını (bazen hiç anlayamadığımız yerleri vardı o yazıların) çok önemseydiğimiz Veysel Öngören ile, onun Bismil'e gidişinden kısa süre önce, tek nedeni şairlerle ilgili tartışmalarımız olan sıkı bir kavgamız olmuştu. Alkolden ayrı düştüğü bir ânını görmediğim Veysel Ağbi, şairlere tek söz söyletmezdi. Onu bugün de özlüyorum. Ahmet Say ile de iki dergi arasındaki rekabet yüzünden biraz bozuşmuştuk (Ankara'da bir arada bulunurken yüksek düzeyde rekabet zordu demek) ama *Türkiye Yazıları* da bizim için hep kardeş dergiydi. Muzaffer İlhan Erdost ile Remzi İnanç'ın derginin ilk çıktığı günden başlayan desteği de *Yarın*'ın defterinde yazılıdır. Can Yücel de bizi hiç kırmaz, sürekli şiir vererek, çocukların yanındayım, demek isterdi; çok geçmeden Özdemir İnce, Uğur Kökten, Ataol Behramoğlu, Afşar Timuçin yer aldı yanımızda.

Ali Cengizkan, Ahmet Erhan, Hüseyin Ferhad, Akif Kurtuluş, A. Mümtaz İdil, Ömer Ateş, Şükrü Erbaş, Turgut Çeviker, Adnan Azar, Ahmet Telli, Müslim Çelik, Atilla Çınar, Ergül Çetin, A. Ömer Türkes, Murat Yetkin, Gürhan Uçkan, Azer Yaran, Adnan Satıcı yıllarca derginin içinde ya da yanı başında yer alan şair ve yazarlardı ki, bu düzeydeki adları bugün bir araya getirmeyi hayal etmek bile zor olmalı.

Ahmet Erhan'ın gencecikken Behçet Necatigil Ödülü'nü (1981) kazandığı haberini gene birlikte otu-

gurken almıştıık ve bir ödöl ya da aramızdan birinin kitabının yayımlanacağıının öğrenilmesinin yarattığı coşkuyu şimdi anlaşılabilecek biçimde anlatmak kolay değil.

O zamanlarda genç bir şairin ve yazarın kitabını yayımlatması çok zordu ve bir kitabın yayımlanacağı haberi her zaman sevinçle karşılanırdı. Doğru dürüst yayınevlerinin sayısı yüzü geçmiyordu. En deli dolumuz Yaşar Miraç'ın Yeni Türkü Yayınları'nda art arda yayımladığı şiir kitaplarında sıranın kime geleceği çok önemliydi; daha sonra biz de Yarın Yayınları'nı kurup arkadaşlarımızın şiir ve inceleme kitaplarını yayımladık.

İlk yıllar bir sorunla karşılaşmadık. Sonra bir tedirginlik başladı. Bir sanat ve edebiyat dergisi olmanın yanı sıra ortaya koyduğu siyasal tavır ve etkinliğinin gitgide artması yüzünden dergi polis tarafından sıkıştırılmaya başlamıştı. *Yarın*'ın örgütsel bağları olup olmadığı kuşkusu yakın çevremizdeki arkadaşlarımızın da endişesi arasındaydı. Bu endişe bütün bütüne hiç yok olmadı ama derginin o sırada yalnızca çalışanlarınca ve sınırsız bir inisiyatifle yönetiliyor olması, tedirginlikleri azalttı. Kaldı ki, derginin dünyasına giren herkes her şeyi, her zaman eşit biçimde paylaşıyordu. şimdi o yıllara dönüp baktığımda, yaptığım en anlamlı işlerden birinin *Yarın*'ı örgütsel bağların gölgesinden kurtarmak olduğunu görüyorum. Arada bazı istekler oldu, derginin gelirleriyle ayakta durmasının zorlaştığı görölür görölmez kapatılmasını istemek gibi. Bunun kesinlikle olamayacağını, gerekiyorsa bütün sorumluluğu kendi başıma üstlenerek işi sürdürceğimizi anlattım. Ancak bizden sonraki dönemlerinde dışardan yapılan müdahale değiştirdi *Yarın*'ı ve bu değişim onun adım adım yıpranmasına ve yok olmasına neden oldu; ömrünü de doldurmuştu artık.

Yarın'dan söz etmeye Gürhan Uçkan ile Adnan Satıcı'nın art arda zamansız ölümleri nedeniyle karar

vermiştim aslında. *Yarın*'ın anlatılmamış öyküsü zengin-
dir, başlayınca uzun sürer. Gürhan Uçkan o hikâyenin
başlangıcından iki yıl sonra, 1983'te katılmıştı aramıza.
İsveç'te yaşıyor, oradan gönderdiği şiir çevirileriyle der-
giye katkıda bulunuyordu. Şiir çevirilerini Yarın Yayınla-
rı'nda *Üç Kitadan Sesler* adıyla da yayımlamıştık. *Yarın*'lı
yıllar içindeki ilişkilerimiz hep sıkı fıkı oldu ve dergiden
ikimizin de uzaklaştığı yıllarda görüşemez olduk. İsveç,
İstanbul, Ankara arasında mekik dokumak da kolay de-
ğildi. Alçakgönüllüydü Gürhan Uçkan, görünmez bir
kişiliği vardı. İsveç Akademisi'nce "2002 Yılı Çevirmen
Ödülü"ne değer görülmüştü. 5 Aralık 2006'da, elli sekiz
yaşında, Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü
alacağı törenden iki gün önce, ansızın yitirdik onu.

Sonra da bu yılın başında Adnan Satıcı ayrıldı dün-
yamızdan. Adnan Satıcı da *Yarın*'cılar arasındaydı, bütü-
nüyle içinde olmasa da, en yakınında. Hayatın savurdu-
ğu küçük hayatlardan birini yaşamayı kabul etmiş, şiirle-
rine ve yazılarına her şeyden çok değer vermiş, bizim
kuşağın kendinde kişiliklerindendi. Öne çıkmayan ama
kuşağının mizacına uygun bir şair.

Yarın'ı artık gidenlerle anacağımı biliyorum. Kim
gelir bundan sonra onun yanına, hâlâ buruk bir anı ola-
rak içimizde yaşadığını belli eden kıpısını dinlemeye.
Hiç değilse Gürhan Uçkan ile Adnan Satıcı'yı hatırlat-
mama vesile oldu.

Nisan 2007

FIRTINADAN ÖNCE ŞARK

Fırtınasız bir Şark düşünmek kolay değil, demek geliyor insanın içinden ama fırtınasız bir Garp da yaşanmadı. Öte yandan Şark'ın fırtınasının Garp'ta körüklenen rüzgârla oluştuğunun üstü de ne yapılsa örtülemiyor.

Dünyamız, ki yaşamak zorunda kaldığımız dünya-
dır, Kuzey ile Güney arasında özellikle 1950'lerden sonra siyasal bir bölünmeye uğrayınca, Doğu ile Batı'nın bin yıldan beri yaşadığı kültürel bölünme ikincil kaldı.

Biz, nasıl bir *biz* olduğumuzu tam anlayamadan, yalnızca Cumhuriyet çocukları olarak taşıdığımız kimlikle de bulunduğumuz yeri saptamakta güçlük çektik. Bugün Türkiye ne Batı'ya eklemlenebilecek bir coğrafyayı kuşatmış ne de Doğu'nun parçası sayılabilecek bir kültür yaratmıştır. İlle bir yere bağlanma kaygısından da arınmıştır belki, asıl özgünlüğü buradadır.

Vicente Blasco Ibáñez, *Fırtınadan Önce Şark* adlı gezi kitabında, 1907'nin Ağustos ayı sonlarında geldiği İstanbul ile ilgili izlenimlerini anlatırken her zaman karşılaşılamayacak bir Şark portresi çiziyor. "İspanya'nın Valencia kentinden gelen radikal politikacı, ateşli hatip, gazeteci, serüvenci ve yazın adamı, ünlü romancı" Ibáñez, Batı'dan gelip Doğu'nun bilinen en yakıcı şehri-
ni yakın bir gözlemci olarak irdelemeye çalışıyor. Ibáñez'i

herhangi bir Batılı bir gözlemci olarak görmek olanaksız.

Fırtınadan Önce Şark, tam o sırada Avrupa'nın hasta adamı olarak Batı'yı ilgilendiren İstanbul'un yakın geleceğindeki siyasal açılmadan habersiz bir yazarın hep içerden bakmaya çalışan gözlerle değerlendirdiği bir hayatı anlatıyor. Bu yakınlıkta Ibáñez'in İspanyol oluşunun payı hiç kuşku yok ki vardır; çünkü dönemin İspanyası tam o yıllarda kendi ulusal krizlerini yaşayan, Kuzey ve Orta Avrupa'nın hükümlerinin dışındaki çeperde tutunan bir Avrupalıdır ki, bugünkü kendine özgü duruşu o dönemde kurulmuş olmalıdır. *Fırtınadan Önce Şark*'ın güzel çevirisinin sahibi Neyyire Gül Işık da kitabın başında yer alan "Sunuş" yazısında, Ibáñez'in kendisini Türkiye'de bir Avrupalı olarak tanımlarken Avrupa karşısında bir İspanyol olarak gördüğünü, bu nedenle Doğu'daki bu farklı ülkenin tarihsel yazgısına yakınlık duyduğunu belirtiyor.

Ibáñez'in İstanbul izlenimleri çok kısa sürede büyük bir İstanbul tutkusuna ve Türkseverliğe dönüşmüş ki, bunun önceden düşünülmüş nedenleri olmadığı belli. Öyleyse nedir önceden bilmediği bir dünyayı bu denli olumlu önyargılarla ve her şeyiyle benimsemenin nedenleri? Sanırım asıl neden Ibáñez'in İspanyol olmasıdır ve bir Akdenizli, Doğu'nun hasta Müslüman topraklarını bile Kuzey'in gördüğünden farklı ve kendine yakın bulabilir. Öyle ki, Fener semtini anlatırken bile Rumların İstanbul'un bu en tarihsel semtlerinden birinde kurdukları egemenliği didikliyor Ibáñez ve Fener sakinleriyle "Rumların Papası" II. Yuvakim için, "Aslında sömürdükleri Türk'e boyun eğmiş gibi yapıyorlar," diyor, "ama düşünceleri her an Atina Akropolis'i'nin çevresinde oluşan ufacak ulusta, gözleri de o sanki içinden şanlı geçmişin yeniden doğacağı bir yumurta gibi."

Ibáñez kısa gezisinde tanık olduklarından sonra

Türklere nasıl bin muhabbetle bağlanmışsa, Osmanlı'nın payitahtındaki düzeni bozan azınlıklara karşı da adama-kıllı eleştirel. İster siyasal hayata değinsin, ister günlük hayatın ayrıntılarına, Ibáñez'in tutumu hep aynı. Avrupa'daki Türk nefretinin en önemli nedenlerinden birinin ardında Avrupa'yı en son işgal eden büyük gücün Türkler oluşunun bulunduğunu, Türklerin de bütün işgalciler gibi şiddet kullandığını ve olup bitenlerin belleklerdeki yerinin taze oluşu yüzünden Türklerin sevilmediğini belirtiyor ve kendi bakış açısını şöyle tanımlıyor:

Ben Türkiye'yi sevenlerdenim, bir ırk ya da din önyargısına kapılarak, bu iyi niyetli ve cefakeş halkın hâlâ Avrupa'da yaşıyor olmasından ötürü öfkeye kapılanlardan değilim.

Öte yandan, Türklerin kendi topraklarındaki çok dinli, çokkültürlü bileşime gösterdikleri hoşgörü ve saygıyı da benzersiz bir tutum olarak anlatıyor ve Hıristiyanların bile o hoşgörüden yoksun olduklarını savunuyor. "Pera'nın büyük caddesi"nde Mevlevihane, Saint Antoine Kilisesi, iki havra, bir Ermeni kilisesi, şapeller ve akla gelebilecek bütün dinlerin ve mezheplerin ibadet yerlerinin yan yana sıralandığını ve Türklerin bütün inançlara karşı hoşgörülü olduğunu, neredeyse bu tanıklığından mutluluk duyduğunu sezdirerek anlatıyor Ibáñez. Onun şu gözlemini de bir anekdot olarak mı almalıyız:

İmparatorluktaki tüm dinler içinde Türk'ün kendine en yakın olarak gördüğü yine Hıristiyanlık oluyor. İsa'dan kendisinininkinden daha alt düzeyde ama yine saygıdeğer bir peygamber diye söz ediyor: yani Muhammed'den sonra ikinci sıradaymış gibi.

Elbette Ibáñez'in anlattığı İstanbul'da zaman da hamdır; insan aklı bugünkü büyük çıkarları bilmediği için, İstanbul bütün dinlerin ve kültürlerin bir arada yaşamak zorunda bulunduğu bir hayata yazgılı, kutsal bir şehir olarak kabul edilmiştir. Şimdi belki çok uzaklarda kalmış gibi geliyor Ibáñez'in anlattığı hoşgörü İstanbul'u ama XX. yüzyıl hoşgörüyü bütün bütüne iğdiş ettikten sonra günümüzün İstanbulu'ndaki hoyratlık da yabancı değildir bize.

Vicente Blasco Ibáñez, gerçekten de sıra dışı bir gözlemci, üstelik İstanbul'u bir oryantalist tutumuyla değil, bir eski dostu gözler gibi anlatıyor ve siyasal bir gözlemci gibi tartmak yerine, ona bir romancının yaratıcılığıyla yaklaşıyor. Onun sürekli olarak Osmanlı demek yerine Türk ve Türkiye demesi de şaşırtıcı elbette. Geldiği ülkeyi Türklerin ülkesi olarak görmek onun siyasal değil, kültürel sezgisinin sonucu olmalı. "Ben Türk insanını severim," diyor Ibáñez, "kendisini yakından tanımış olan bütün yazarların ve sanatçıların duyduğu o özel sevgiyle, Lamartine'in dediği gibi, 'geniş imparatorluğundaki tüm milletlerin arasında ilk sırada gelen ve en saygıdeğer olanı Türk'ün kendisidir'."

Blasco Ibáñez'in gezi-anı kitabı aynı zamanda ayrıntıları seçmesini iyi bilen bir yazarın kaleminden çıkmış. Türkseverliği belki biraz abarttığını düşünülebilir okur ama o da sonunda yakınlık duyduğu bir hayatı anlatıyor.

İstanbul o zamanlarda hem siyasal bir dünyadır, Doğu'nun büyük imparatorluğunun başkentidir, büyük Bizans'ın anayurdudur, Sultan Hamid'in hükmettiği şehirdir, hem de bambaşka bir kültürün yüksek bir örneğidir. Yıldız Sarayı'nın içindeki dünya, Sadrazam Ferit Paşa'nın Batılılarda görülmeyecek sadeliği Ibáñez'i etkiliyor; insanların günlük hayat içindeki doğallığı, kaygısız-

lığı, hořđörüsü, sokakları da İstanbul'un Batı'daki şehirlerden farkını anlatıyor.

Ibáñez, Galata Köprüsü'nden son kez geçip dönüş yolculuğına başladığında, etkisinden kurtulması olanaksız bir şehri terk etmektedir. Buradaki kültür bir İspanyolu böyle etkileyebilirdi ama hiç kuşku yok ki bir Kuzey Avrupalıda aynı etkiyi yaratması olanaksızdı.

Mayıs 2007

*Edebiyatımızın değerli eleştirmeni
Semih Gümüş, eleştirinin de çok
okunabileceğini, özellikle gençler
tarafından izlenebileceğini çoktan
kanıtladı.*

Semih Gümüş'ün, "Eleştirinin Saati" başlığı altında topladığı yazıları, *Edebiyat ve Yeni Zamanların Kültürü*'yle devam ediyor. Gümüş, son dönem edebiyatımızın hem önde gelen eleştirmenlerinden biri hem de kayıtcısı. Bu kitabındaki yazıları yakından okuyunca göreceksiniz ki yazar, yalnızca yeni kitapların bir değerlendirmesini yapmıyor, edebiyat dünyamızı da tüm sorunlarıyla kuşatıyor. Yazarın görünür olma çabaları, nitelikli edebiyatın okura ulaşmada yaşadığı sorunlar, genç yazarların edebiyat okuruna tanıtılması, ödüller, eleştiri kavramının sınırları ve yanlış anlamaların saptanması... Gümüş, "dergici" kimliğiyle zaman zaman nabız yoklamaları da yapıyor, edebiyatımızın gidişatını, kanonunu, okurun eğilimlerini belirleme çalışmalarını da yine bu yazılarda enine boyuna değerlendiriyor, *Edebiyat ve Yeni Zamanların Kültürü*, yeni zamanların edebiyatını anlamak için önemli bir kaynak.

Kapak resmi: ROGER DE LA FRESNAYE

ISBN 978-975-07-1895-3

9 789750 718953